

پیمون (مدول)؛ رمز پنهان تناسبات در مهرازی (معماری) ایران

۲۷ آذر ۱۴۰۴ | سکرو

هنگامی که به تماشای ایوان بلند عالی‌قاپو یا گنبد مسجد شیخ لطف‌الله می‌ایستید، نخستین چیزی که چشم را نوازش می‌دهد، یک هماهنگی (هارمونی) شگفت‌انگیز است. هیچ‌چیز در این ساختمان‌ها «اضافه» یا «ناجور» به نظر نمی‌رسد. همه اجزا، از کوچک‌ترین کاشی تا بلندترین مناره، گویی با یک آهنگ واحد می‌رقصند. راز این زیبایی چشم‌نواز، در قانونی نهفته است که **مهرازان (معماران)** کهن به آن «**پیمون**» می‌گفتند.

در **مهرازی (معماری)** امروز، گاهی هر پنجره و دری سازِ خودش را می‌زند و اندازه‌های دلیخواهی دارد. اما در گذشته، «پیمون» خط‌کشی بود که آشفته‌گی را از ساختمان دور می‌کرد. پیمون تنها یک ابزار اندازه‌گیری نبود؛ بلکه روشی هوشمندانه برای سرعت بخشیدن به ساخت، کاهش دورریز مصالح و تضمین زیبایی بود. در این نوشتار، می‌خواهیم ببینیم چگونه نیاکان ما قرن‌ها پیش از اروپاییان، به دانش پیش‌ساخته‌سازی و استانداردسازی دست یافته بودند.

برای دریافت خدمات طراحی بر پایه اصول مهرازی (معماری) اصیل، آموزش‌های حرفه‌ای و اجرای پروژه‌های خاص، از طریق پیوند (لینک) زیر در واتساپ یا تلگرام با تیم سکرو در ارتباط باشید:

[پیام در واتساپ](#)

[پیام در تلگرام](#)

▫ شناسنامه فنی (تکنیکال)

نام پارسی برابر عربی/رایج	کارکرد (عملکرد)
پیمون / مدول / مقیاس	اندازه پایه برای تناسب اجزا
گَز / واحد طول	یکای اندازه‌گیری در قدیم
رَج / ردیف	لایه‌های چیده شده آجر
نیارش / سازه / ایستایی	دانش ایستایی بنا
مهراز / معمار	طراح و سازنده بنا

۱. پیمون چیست؟ نظم در برابر آشفتگی (هرج و مرج) ▫

پیمون در زبان ساده، یعنی «اندازه پایه». مهراز (معمار) ایرانی برای طراحی هر ساختمان، ابتدا یک اندازه مشخص را به عنوان مبنا (پیمون) انتخاب می‌کرد.

برای نمونه، اگر پیمون یک خانه «سه گره» (حدود ۲۰ سانتی‌متر) بود، تمام اجزای آن خانه باید ضربی از این عدد می‌شدند.

- پهنای درگاه: ۵ پیمون
- ارتفاع طاق: ۱۰ پیمون
- پهنای اتاق: ۱۵ پیمون

این کار باعث می‌شد که اجزای ساختمان مثل قطعات یک جورچین (پازل) به درستی کنار هم بنشینند. برخلاف ساختمان‌های امروزی که گاهی درِ اتاق با چارچوب هم‌خوانی ندارد و باید دیوار را خراب کرد، در **مهرازی (معماری)** کهن، همه چیز از پیش محاسبه شده بود.

در معماری پیمونی، ساختمان مثل یک جورچین (پازل) است؛ هیچ قطعه‌ای بزرگ‌تر یا کوچک‌تر از جای خود نیست.

۲. زیباییِ خودکار: تناسبِ زرین (طلایی)

یکی از دشواری‌های طراحی، رسیدن به «تناسب» است. اینکه پنجره نسبت به دیوار، نه خیلی کوچک باشد و نه خیلی بزرگ. پیمون، این دشواری را برای مهراز (معمار) حل می‌کرد. وقتی همه اندازه‌ها از یک قانون پیروی کنند، زیباییِ خودبه‌خود پدید می‌آید. پیمون‌های ایرانی (مانند پیمونِ کوچک و پیمونِ بزرگ) بر پایه اندامِ انسان و هندسه زرین طراحی شده بودند.

این قانون باعث می‌شد که حتی یک بُنّای ساده در یک روستای دورافتاده، بتواند خانه‌ای بسازد که از نظرِ تناسبات، به زیباییِ کاخ‌های پایتخت باشد؛ زیرا او از همان الگویی پیروی می‌کرد که استادکارانِ بزرگ به کار می‌بردند.

پیمون باعث می‌شد حتی یک بُنّای ساده هم بتواند بنایی بسازد که چشم‌نواز و دارای تناسبات طلایی باشد.

۳. سرعت در اجرا و پرهیز از بیهودگی

در **مهرازی (معماری)** ایران، زمان و مصالح ارزش داشتند. پیمون ابزاری برای جلوگیری از هدر رفتن بود.

- **پیش‌ساخته‌سازی:** چون اندازه‌ها استاندارد بود، نجار می‌توانست درها و پنجره‌ها (اُرسی‌ها) را در کارگاهِ خود بسازد، بدون اینکه لازم باشد هر روز به ساختمان سر بزند و اندازه بگیرد. او می‌دانست که درگاهِ این خانه، دقیقاً با پیمونِ استاندارد ساخته شده است.

- **نظمِ آجرکاری:** ابعادِ آجر و خشت نیز تابعِ پیمون بود. **مهراز (معمار)** نیازی نداشت آجرها را بشکند یا نیمه کند تا دیوار را پر کند. آجرها دقیقاً و بدونِ درز (Gap) کنار هم می‌نشستند. این یعنی «پرهیز از بیهودگی» و احترام به مصالح.

پیمون به نجار اجازه می‌داد در کارگاهش در و پنجره بسازد، با اطمینان از اینکه در ساختمان دقیقاً جا می‌افتد.

۴. نیارش (ایستایی) و پیمون: تضمین پایداری

پیمون تنها برای زیبایی نبود؛ بلکه ضامن ایستایی بنا نیز بود.

در طول سده‌ها (قرن‌ها)، مہرازان (معماران) دریافته بودند که برای پوشاندن یک دهانه مشخص، پایه‌ها باید کلفتی (ضخامت) خاصی داشته باشند. این دانش تجربی در قالب پیمون سینه‌به‌سینه منتقل می‌شد.

وقتی مہراز (معمار) از پیمون استفاده می‌کرد، در واقع از یک استاندارد مهندسی پیروی می‌کرد که آزمون خود را در برابر لرزه (زلزله) و رانش پس داده بود. پیمون به او می‌گفت که اگر دهانه اتاق ۶ گز است، جرزه‌های آن نباید از ۱ گز کمتر باشد.

پیمون فقط برای زیبایی نبود؛ تضمینی بود که ستون‌ها زیر بار سقف خم نشوند و ساختمان قرن‌ها سرپا بماند.

فرجام سخن: بازگشت به سامانه (نظم)

پیمون به ما می‌آموزد که آزادی در طراحی، به معنای بی‌قانون بودن نیست. **مہرازی (معماری)** راستین، آن است که در چارچوب یک نظم هوشمندانه، خلاقیت را شکوفا کند. امروز، با وجود نرم‌افزارهای پیشرفته، ما همچنان به نگاه «پیمونی» نیازمندیم؛ نگاهی که اجزای پراکنده ساختمان را به یک پیکره‌ی واحد و یکپارچه تبدیل کند. خانه‌ای که با پیمون ساخته شود، چشم‌نواز، آرامش‌بخش و ماندگار است.

برای داشتن پروژه‌ای منحصربه‌فرد، با ما تماس بگیرید:

[پیام در واتس آپ](#)

[پیام در تلگرام](#)

[اینستاگرام سکرو](#)

[یوتیوب سکرو](#)

واتس آپ سکرو

[تلگرام سکرو](#)

[پینترست سکرو](#)

[آپارت سکرو](#)

برای دانلود نسخه PDF این مقاله باید ثبت نام یا وارد حساب کاربری شوید.

[ورود / ثبت نام](#)